

TÓTH ZOLTÁN JÓZSEF*

EGYES ÉSZREVÉTELEK AZ ALAPTÖRVÉNY ÉRTELMEZÉSÉHEZ

*Tisztelgés Szabó József alkotmányjogász professzor
(1909-1992) emléke előtt*

Az Országgyűlés 2011. április 18-ai ülésnapján fogadta el *Magyarország Alaptörvényét*, amely felváltotta az 1949. évi XX. törvényt. Az államfő ünnepélyes keretek között, április 25-én, húsvéthétfőn írta alá és hirdette ki. Április 25. az Alaptörvény kihirdetésének emlékére az *Alaptörvény napja*. Az Alaptörvény az annak részét képező Magyarország Alaptörvényének Átmeneti Rendelkezései 2012. január 1-jével lépett hatályba. Az Alkotmánybíróság a 45/2012 (XII. 29.) határozatával gyakorlatilag megsemmisítette a „*Magyarország Alaptörvényének Átmeneti Rendelkezései a kommunista diktatúrából a demokráciába való átmenetről.*”¹ alkotmányos szintű jogszabályt. A törvényhozó hatalom 2013. március 11-én *Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása* (2013. március 25.) elfogadásával az Alaptörvény részévé emelte az Átmeneti Rendelkezések AB által megsemmisített egyes rendelkezéseit,² továbbá az Alaptörvény hatályba lépését követő, a törvényhozó szándékától eltérő alkotmánybíróági alkotmányértelmezések kiküszöbölésére az Alaptörvényt új

* Címzetes egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, Jegtörténeti Tanszék.

¹ 45/2012. (XII. 29.) AB határozat. Magyarország átmeneti rendelkezései egyes cikkeinek alaptörvény-ellenességéről és megsemmisítéséről.

² Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása. 3. cikk, amely alapján az Alaptörvény Alapvetés része „U” cikkel egészül ki. Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása (2013. március 25.) Hatályba lépése: 2013. április. 1. Magyar Közlöny. 2013/49.

rendelkezőkkel egészítette ki. Ugyanakkor hatályon kívül helyezte az Alaptörvény hatályba lépése előtt hozott alkotmánybíróági határozatokat.³

Előzmények

2012. január 1-jén lépett hatályba Magyarország Alaptörvénye. Ez a jogszabály hosszú, sokszor hiábavalónak látszó küzdelem eredménye. Nem csupán az elmúlt hosszú két évtizedé, hanem valójában 1944. március 19. óta tartó közjogi abszurd állapot megszüntetéséhez vezető alkotmányos lépés. Magyarországot 1944 márciusában megszállták, amely megszállás 1991-ig tartott. Az Alaptörvény szerint a megszállás és a kommunista diktatúra jogrendje, bár az alkotmányos, mégis törvénytelen.⁴ Deák Ferenc foglalta össze az osztrák megszállás alatt a magyar történeti alkotmány egyik esszenciáját: törvénytelenségre jogot nem lehet alapítani. Mit jelent ez? Ha diktatúra van, akkor a kisebbségi önkény, ha idegen katonaság van az országban, akkor egyértelműen idegen érdek uralodik Magyarország polgárai felett, ami elfogadhatatlan. Az általuk kialakított „alkotmányos” rend is így épp úgy tűrhetetlen, elfogadhatatlan, hiszen kisebbségi és idegen érdekeket szolgál az ország és polgárai hátrányára, miután a nemzet hatalma, szuverenitása nem érvényesülhet. Helyre kell állítani tehát a jogfolytonosságot, azaz a törvényes, legitim alkotmányos rendet, ami a nemzet, a nép által szabadon elfogadott, a közakarat szerinti alkotmányos rend. Utat kell engedni végre a népszuverenitásnak.

A rendszerváltás egyik racionális és filozófiai alapja az volt, hogy nem érvényesülhetett a népszuverenitás, azaz nem jöhetett létre demokrácia. Ennek oka a diktatúra, és a megszállás. Az 1949. évi XX. törvényt, azaz a kommunista diktatúra alkotmányát a modern jogállamiság elvárásainak megfelelően módosító 1989. évi XXXI. Törvényt még a diktatúra országgyűlés fogadta el. Az új politikai rendszer alkotmányát később sem a szabadon választott országgyűlés, sem népszavazás nem erősítette meg. Így állt elő az a modern demokráciákban kirívó esett, a ‘fából vaskarika’, hogy a népszuverenitás demokratikus alkotmányának elfogadásához sem 1989-ban, sem utána, egészen 2011-ig

³ 19. cikk: „Az Alaptörvény 5. pontja helyébe az alábbi rendelkezés lép: 5. Az Alaptörvény hatályba lépése előtt meghozott alkotmánybíróági határozatok hatályukat veszítik. E rendelkezések nem érinti az ezen határozatok által kifejtett joghatásokat.” Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása (2013. március 25.)

⁴ „Nem ismerjük el az 1949. évi kommunista alkotmányt, mert egy zsarnoki uralom alapja volt, ezért kinyilvánítjuk érvénytelenségét.” Alaptörvény. Nemzeti Hitvallás.

nem kérdezték meg a nép véleményét. Deák Ferenc és az őt megelőző és követő magyar jogászok, közéleti személyek után ezek után is meglehetne kérdezni: lehet-e törvényteleniségre jogot alapítani?

Az Alaptörvény szerint a rend helyreállítása 1990-es szabad választásokkal kezdődött,⁵ de az egész folyamat valahogy sántított, tévutat veszített, a „szekere kátyúba ragadt”. De mi vezetett ide, a demokratikus jogállamiság elengedhetetlen követelményét figyelembe nem vevő megalapozatlan kezdést követően, annak ellenére, hogy a diktatúra 1949-es alkotmányát 1989-90-ben úgy módosították, hogy teljes mértékben megfelelt a modern jogállamiság összes kritériumának?

A magyar alkotmányfejlődésről

Az előbbi kérdésre adható válaszhoz a magyar alkotmánytörténet ismerete, annak megítélése is alapvetően fontos. Nagyon fontos szempont, hogy az 1949/89-es Alkotmány és az Alaptörvény is másképp értékeli az alkotmányjogi múltat és másképp viszonyul az 1944/49 előtti rendszerek alkotmányjogi örökségéhez.

Magyarországnak – ha eltekintünk a Tanácsköztársaság „alkotmányától” – formailag 1949-ig *történeti alkotmánya* volt, amely jogszabályokból és szokásjogból állt. A magyar történeti alkotmány kezdetének a hagyomány a Vérszerződést tekintette, de pl. része volt az *Aranybulla* (1222), amely korlátozta a királyi hatalmat, megállapította a közösség egyes köreibbe tartozók személyes szabadságának tartalmát, korlátozva a király gazdasági hatalmát is. A történeti alkotmány szokásjogot Werbőczy István gyűjtötte össze és rendszerezte a *Hármaskönyvben* (első kiadás: 1517), de a Magyar Királyságban nem, csak Erdélyi Fejedelemségben vált törvénnyé. A Hármaskönyvben összefoglalt Szent Korona-tan a történeti alkotmány alapelveinek késői 19. századi elnevezése.

A Szent Korona az állam szimbóluma volt és a hatalom gyakorlás közjogi természetét jelentette a tradicionális jogrendben (1848-ig) és az 1848-as törvények alapján a modern jogrendben is 1867 után. Ez volt minden jognak és a hata-

⁵ „Hazánk 1944. március tizenkilencedikén elvesztette állami önrendelkezésének visszaálltát 1990. május másodikától, az első szabadon választott népképviselő megalakulásától számítjuk.” Nemzeti Hitvallás. (Megjegyzem, ahogy 1849 után felszámolták 1861-ig a magyar államiságot, úgy az 1946-os köztársasági közjogi szabályozás ideje alatt a magyar állam nem rendelkezett nemzetközi jogalanyisággal sem, egészen az 1947-es Párizsi békéig és annak magyarországi hatályba lépéséig. Már csak ezért sem beszélhetünk, egyik esetben sem törvényes, legitim rendről.)

lommegosztás rendszerének, azaz a törvényes hatalom forrása. A Szent Korona a legmagasabb rendű törvényességet fejezte, ki valamint azt, hogy Magyarország csak alkotmányosan kormányozható. Ezért a magyar történeti hagyományban a *Szent Korona-tan* az angolszász „*rule of law*” (törvények uralma), valamint a német „*Rechtsstaat*” (jogállam) jelentőségével és hatásával bír.⁶

Szent Korona-tan szerint, a szuverenitás forrása a Szent Korona (*iurisdictio, vel ditio Sacrae Regni Coronae*), a király és a nemzet hatalma korlátozott, csak együtt gyakorolható. A hatalom elsődleges gyakorlója a nemzet (a korona tagjai: *membrum Sacrae Regni Coronae*), amely a koronázással vonja be a hatalomba az uralkodót (*caput Sacrae Regni Coronae*, a tagok ‘feje’ a király). A nemesi címet viszont a király adományozta. A nemzet (a nemesség /*populus, natio hungarica*/, majd 1848-tól az összes országlakos, állampolgár, azaz a politikai magyar nemzet) a megkoronázott királlyal organikus egységet alkotott. Ezt az egységet a Szent Korona fejezi ki (*totum corpus Sacrae Regni Coronae*). A király és a nemzet együttesen gyakorolt hatalma is korlátozott a Szent Korona irányában. Korlátozzák a természetjog (így a jogok és kötelezettségek egyensúlya), valamint a Szent Korona tulajdonjoga (*peculium, bona Sacrae Regni Coronae*, így az elidegeníthetetlen koronajavak, továbbá a további forgalomképtelen dolgok köre (pl. az ősiség - *aviticitas* 1848-ig), amely anyagi biztonságot is nyújtott az országnak és az országlakosoknak is. A Szent Korona tulajdonjoga az állami-közösségi vagyron meghatározott körére vonatkozó fogalomképtelenséget jelentette.⁷

A központi (királyi) hatalmat az önkormányzatiságra alapozott megosztott hatalom rendszere korlátozta.

A központi királyi hatalom legfontosabb korlátja a királyi koronázási esküje, és ellensúlya a különböző önkormányzatok rendszere, valamint az országgyűlés és az általa választott nádor, 1848-tól a miniszterelnök.

Önkényuralom esetén megszakad a törvényes hatalom, a jogfolytonosság. A Szent Korona-tan nem ismeri el törvényes rendszernek, hanem törvénytelennek (illegitim) az erőszakosan megszerzett hatalom, valamint az egyeduralom rendszerét, valamint idegen katonai megszálló hatalom által létrehozott rendszereket, amely sérti a Szent Korona főhatalmát, (*ius Sacrae Regni Coronae*), amelyből a vitathatatlan jogok származnak és a korlátozott királyi, központi hatalom rend-

⁶ ZÉTÉNYI Zsolt: *A Szent Korona vonzásában. Magyaroknak lenni*. Budapest, Kairosz, 2011. 58–59., 90–92.

⁷ TÓTH Zoltán József: A Szent Korona-tanról ma. Ma? In: TÉGLÁSI András (szerk): *Történelmi tradíciók és az új Alkotmány*. Budapest, Az Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi, és ügyrendi bizottsága, 2011. 162–169.

szere. Így törvénytelen a királyi abszolutista (pl. 1780–90), forradalmi puccs (pl. 1918–19), valamint idegen katonai megszálló hatalom (pl.: 1849–1867, illetve ennek analógiájaként az 1944-től kezdődő idegen katonai megszállást sem) által létrehozott rendszereket. Ezekben az esetekben megszakad a jogfolytonosság, a törvényes hatalom. (Törvényteleniségre nem lehet jogot alapítani).

A jogfolytonosság helyreállítása törvénytelen rendszerből újból törvényes rendszer megalkotását jelenti, a Szent Korona-tan alapelvei szerint (anyagi jogfolytonosság), ahol a Szent Koronáé a főhatalom és a nemzet a hatalom elsődleges gyakorlója, az alkotmányos intézmények által (alaki jogfolytonosság).⁸

A történeti hagyományt, így a Szent Korona-tant nyilván kevesen ismerik. Az elmúlt hét évtizedben oktatásban a tudományosságban letagadták, lehazudták, illetve az elmúlt két évtizedben az oktatásban finoman megkerülték. Ezt segítette, hogy már a „múltat végkép eltörölni” korszak elején totálisan megsemmisítették annak a négy, vagy öt tudós és közéleti generációnak munkáját, örökségét, amely a legalább ezeréves hagyomány, és Werbőczy alapján a 19. század reformkorától az 1940-es évek közepéig a magyar alkotmányosság és jogtörténet tudományosságát jelentették.⁹

Maga Eckhart Ferenc is elismeri alapmunkájában, hogy az akkor modernnek számító (1941), de már 1950-es évektől kikopó fejlődés paradigma (azaz vannak fejlett és fejletlen államok, és azok a fejlettek, ahol a meghatározott korszakban a monetáris viszonyok minél inkább uralkodnak) szempontjai alapján is a magyar történeti alkotmány, hagyomány, a Szent Korona-tan Európa egyedülálló közjogi, közéleti öröksége.¹⁰

Az 1848. évi márciusi törvények szerint a népképviselői parlament és a király együtt gyakorolják a törvényhozó hatalmat a történeti alkotmány jogkiterjesztő hagyománya alapján 1944-ig. A tanácsköztársaság (1919) terrorra alapozott törvénytelen diktatúrája törvénybe iktatta az első kartális alkotmányt. A két világháború közötti rendszer (1920. évi I. törvény) nem rendelkezett az államformáról, így a történeti alkotmány jogfolytonosság elve alapján az ország államformája ismét királyság lett, a trón betöltése nélkül. A szovjet megszállás

⁸ TÓTH Zoltán József: A Szent Korona és a Szentkorona-tan. In: Tóth Zoltán József (szerk): *A magyar Szent Korona és a Szentkorona-tan az ezredfordulón*. Budapest, Szent István Társulat, 1999. 320–321.

⁹ Lásd VARGA Csaba: *Válaszúton – húsz év múltán. Vitában jogunk alapjairól és céljairól*. Pomáz, Kráter, 2011. 147–182., 221–252.

¹⁰ ECKHART Ferenc: *A Szentkorona-eszme története*. Máriabesnyő-Gödöllő, Attraktor, 2003.

1946. évi I. törvénye a köztársaság kikiáltásáról szóló alkotmányos alaptörvény volt. A törvény preambuluma – a magyar törvényalkotásban először – kifejezte az emberi jogok tiszteletben tartásának követelményét. Magyarország államformája köztársaság lett, kormányzati formája parlamentáris köztársaság. A törvényhozók az alkotmányos változást nem a múlttal való szakításként, hanem a hagyományra alapozott fejlődés kiteljesedéseként értelmezték.¹¹

1949-ben született meg az 1949. évi XX. törvény, a második kommunista és kartális alkotmány, amely az 1936-os szovjet alkotmányt tekintette alapnak. Kifejezte a történeti magyar állam közjogával és szimbolikájával való teljes szakítás politikai és jogalkotói célját. Az 1949-es alkotmány jogi és politikai előzményének az 1919-es törvénytelen alkotmányt tekintette. Az alkotmány deklaratív funkciói kerültek előtérbe, hiányoztak azonban belőle a polgárok jogai érvényesüléséhez szükséges jogi biztosítékok.

Az 1989. évi I. törvény az alkotmánymódosításról előírta az alkotmánybíráskodás bevezetését. (Sorra születtek az alapjogokat szabályozó törvények: az egyesülési szabadságról, a gyülekezési jog szabadságáról, a sztrájkról, a népszavazásról.) Az 1989. évi XXXI. törvény formailag alkotmánymódosító törvény, amely az 1949. évi XX. törvény szerkezetét követve állapította meg a Magyar Köztársaság Alkotmányát. Az alkotmányt ideiglenesként fogadták el, és az idegen katonai megszállás és a diktatúra rendszerével tartotta az (alaki) jogfolytonosságot. Az 1989–90-ben megalapozott rendszer az 1946–49-ben kialakítottat fogadta el elődjének, és nem a történeti magyar állam alkotmányos rendszereit. A paktumok által kialakított és a diktatúra utolsó országgyűlése által elfogadott alkotmányt a helyreállított népszuverenitás alapján sem országgyűlés, sem népszavazás nem erősítette meg 2010-ig. Magát az alkotmányt is ideiglenesnek nevezte. Így – fából vaskarika – a népszuverenitás rendszere nem

¹¹ „A magyar alkotmány sohasem ismerte az abszolút királyság intézményét. Közjogunk a királyi hatalmat mindig származékosnak tekintette, amelye a nemzet ruház a királyra... az 1848-as történelmi fordulat törvénybe iktatta a közvetlen népképviselési rendszert. E rendszer értelmében a nemzet még megosztotta hatalmát a királlyal. Az 1920. I. törvénycikk... ebben a tekintetben továbbfejleszteti a nemzetnek a törvényhozó hatalomban való részesedését... Ennek a fejlődésnek betetőzését jelenti a demokratikus köztársaság, amelyben az állami fő hatalom legkiemelkedőbb ágát, a törvényhozó hatalmat egyedül a népképviselő: a Nemzetgyűlés gyakorolja. ...A köztársaság intézménye tehát nem áll ellentétben a helyesen felfogott szerves jogfejlődéssel.” 1946. I. Törvénycikk Magyarország államformájáról 1 (1) (M.i.). A köztársasági törvény indoklása azt mutatja, hogy 1946-os Nemzetgyűlés nem kívánt szakítani a jogfolytonos alkotmány szemlélettel, azaz a történeti alkotmány alapjai nem ellentétesek a köztársasági államformával. Önkényesnek tekinthető, hogy az AB miközben az 1946-os nem kartális alkotmányt még elfogadta, mint számára releváns jogszabályt, az akkori törvényhozó szándékát sem véve figyelembe az azt megelőző alkotmányos rendszereket ugyanakkor nem fogadta el.

nyert elfogadást a nép által. Az így kialakult „legitimációs” és „demokratikus deficit” megkívánta a helyreállt népszuverenitás alapján történő teljes körű alkotmányozást. Paradox módon: hasonlóan 1918-as és 1946-as alkotmányos helyzethez a népszuverenitás által valójában éppen ezért most sem elfogadva maga az államforma sem. Talán nem véletlen, hogy az 1990 után 22 évet kellett várni, hogy demokratikus úton új alkotmányt fogadjon el az országgyűlés. Azt gondolom, hogy ettől az 1989-es négy igenes népszavazás (hogyan választjuk a köztársasági elnököt) bizonytalan eredménye rettenthette el a politika és az alkotmányozás urait. (Az 1990-et követő évtizedekben többször is felmerült az új Alkotmány megalkotásának igénye, alkotmány-előkészítő bizottság is alakult, de politikai konszenzus e kérdésben nem mutatkozott.) A korábbi rendszerrel fenntartott jogfolytonosságból következően az ideiglenes alkotmány és az alkotmánybírói gyakorlat, valamint a jogalkalmazás nem tekintette semmisnek a diktatúra „alkotmányos” következményeit. Elfogadta, azaz törvényesnek ismerte el pl. az államosítást, a megindult privatizációt, az államadóságot, és az állam által elkövetett bűncselekmények elévülését.

Ezért, bár tartalmát tekintve az Ideiglenes Alkotmány teljes alkotmányrevízió: parlamentáris kormányformát határozott meg, biztosította a jogállamiságot, a polgári és politikai jogokat, mégis az ideiglenes alkotmányos rend az állam és az állampolgárok kifosztásához vezetett. Az Alkotmány preambuluma utal arra, hogy az átalakulás állapotában lévő társadalom számára kíván alkotmányos kereteket teremteni. A következmények tekintetében javasolom *Jelenczki István: „Háború a nemzet ellen”* filmjének megnézését és átgondolását. A jogállamiság formális keretei között olyan alkotmányos rend alakult ki az elmúlt két évtizedben, hogy jogszabályi keretek között, megfelelő alkotmányértelmezéssel kisegítve, lehetővé vált az ország és az állampolgárok korlátok nélkül kifosztása. A privatizációt, az eladósítást, és a kifosztó gazdaságpolitikát véghez vivő politikusok, az államigazgatás vezetői, az alkotmányos keretek engedte jogszabályok között végezték ez irányú többnyire jogszabály követő, legális tevékenységüket. Ha valahol a saját jogszabályaikat mégis áthágták, akkor a kapcsolatrendszer mindig tudta mit kell tenni a különböző hatalmi ágakban és szervezeteknél.

Erre a több mint húsz évre, az azelőtti évtizedek összes szomorú örökségére mondott nemet az ország túlnyomó többsége 2010-ben, amikor egy kivételével, csak olyan pártokat jutott be az Országgyűlésbe, amelyek a korábbihoz képest gyökeresen változtatni akartak, vagy legalábbis ezt ígérték. A kormányzó párt kétharmada, ennek a nemzeti ellenállásnak köszönhetően alkotta meg és fogadta el az új Alaptörvényt, hiszen minden változtatás itt kezdődik. Tévedés

azt hinni, hogy az alkotmány: az intézmények és eljárások, a jogok és kötelesek önmagukért vannak. Nem, az alkotmánynak mindig célja van és keretek ad a célhoz. Ezért minden gyökeres átalakítás, mindig és mindenhol a történelemben, az alkotmányos rend megváltoztatásával, átalakításával kezdődik. Jelen korunkban a jogállamiság, így az emberi jogok keretei között. (A 2010-es választást követően megalakult kormány „szabadságharcát” is a jog eszközeivel védi, ezzel is folytatja a több száz éves közjogi hagyományt.)

Magyarország új Alaptörvényét az Országgyűlés 2011. április 25-én fogadta el, és 2012. január elsején lépett hatályba. Az Alaptörvény az ezeréves törvényes (legitim) jogfejlődés hagyományát kívánja követni. (Az Alaptörvény elnevezés is erre utal.) Az Alaptörvény ezért kartális jellegű, de magán viseli a történeti alkotmány jegyeit is (Sarkalatos törvények rendszere, a történeti alkotmány vívmányainak beemelése a jogrendbe stb.). Az Alaptörvény hatálybalépése előtt az Országgyűlés *„Magyarország első, a jogállam követelményei szerint elfogadott Alaptörvényének érvényesülésének érdekében”* fogadta el *„Magyarország Alaptörvényének Átmeneti Rendelkezései (2011. december 31.) a kommunista diktatúrából a demokráciába való átmenetről”* törvényt. A jogi norma a Magyar Alaptörvény Első Módosítása (2012. június 18.) alapján is az Alaptörvény részét képezi. A szabályozás címe az 1944-től 1990-ig tartó törvénytelen helyzet, majd az azt követő 2012-ig tartó provizórikus, ideiglenes alkotmányos helyzet lezárásának célját fejezi ki. Az Átmeneti Rendelkezések eredeti célja többek között meghatározni, hogy az 1990-től tartó átmeneti alkotmányos időszak lezárásaként mit tekint törvénytelennek az 1944/45 és 1990 közötti időszakból.

Az Alkotmánybíróság a 45/2012 (XII. 29.) határozatával megsemmisítette a *„Magyarország Alaptörvényének Átmeneti Rendelkezései a kommunista diktatúrából a demokráciába való átmenetről.”* alkotmányos szintű jogszabály csaknem egészét. Azon részét is, amelynek célja volt, *„a kommunisták uralma alatt elkövetett bűnök és azok elkövetői megnevezése, elítélése és a tettesek lehetőség szerinti jogi felelősségre vonása, a kommunista rendszer vezetői felelőségének hangsúlyossá tétele; másfelől e bűnök elszenvedőinek biztosított elégétel megadása;”*

Az Országgyűlés az Alaptörvény 4. módosításával 2013. március 11-én a megsemmisített rendelkezést az Alaptörvény részévé, azaz ismételten az alkotmányos szintű szabályozás részévé tette.

Magyarország Alaptörvénye. Szerkezete, belső felépítése

Az Alaptörvény modern történelmünkben – ebben is követve a történeti alkotmány hagyományát – egyetemes jelentőségűt alkotott. Úgy vélem sikeresen ötvözi a modern jogállamiság követelményeit a magyar történelmi közjog hagyományával. Ha valaki elolvassa a törvény indoklását, nem lehet kétsége a jogalkotó ez irányú szándéka felől. Maga az „Alaptörvény” elnevezés is azt üzeni, hogy most szakítunk a diktatúra és a posztdiktatúra két évtizedének ideiglenes alkotmányával és alkotmányosságával és ezt az új törvényt a történeti alkotmány törvényei és szokásai közé helyezzük el. A törvényalkotó történeti hagyomány tiszteletét fejezi ki az is, hogy az Alaptörvény nem tisztán kartális jellegű. Nem egy alkotmányos szintű jogszabályban kívánja összefoglalni az ország alkotmányát, hanem ennek céljából Átmeneti Rendelkezéseket alkotott, továbbá a sarkalatos törvények rendszerével inkább egy vegyes (nem is történeti, és nem is kartális) rendszert vezet be.¹²

Az Alaptörvény megalkotásáról és módosításáról az Országgyűlés az összes képviselő kétharmados többségével dönt. Az Alaptörvényt a jelenlévő képviselők kétharmados többségével elfogadott sarkalatos törvények egészítik ki, amelyek az Alaptörvényben meghatározott egyes területek alkotmányos szintű szabályozását rendezik törvényi szinten. A sarkalatos törvény is törvény, de a törvények elfogadásához elég a jelenlévő képviselők többségének döntése.

Az Alapvetés R) cikkelye alapján:

- (1) Az Alaptörvény Magyarország jogrendszerének alapja.*
- (2) Az Alaptörvény és a jogszabályok mindenkire kötelezőek.*
- (3) Az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni.*

Az Alapvetés S) cikk (2) bekezdése szerint:

- (2) Alaptörvény elfogadásához vagy az Alaptörvény módosításához az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.*

Az Alapvetés T) cikk (4) bekezdés alapján:

¹² GULYÁS Gergely: „A sarkalatos törvények egyik hagyományos értelme éppen az volt, hogy az ország alkotmányos rendjét szabályozták.. újrakötöttük a kontinuitás megszakadt fonalát csekély jelentésváltoztatással, hiszen a történeti alkotmány egy klasszikus fogalmát a mai alkotmányos rendhez igazítottuk.” In: ABLONCZY Balázs: Az Alkotmány nyomában. Beszélgetések Szájer Józseffel és Gulyás Gergellyel. Elektromédia, 2011. 83.

(4) *A sarkalatos törvény olyan törvény, amelynek elfogadásához és módosításához a jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.*

A törvényhozó szándéka, a törvényes jogrend, azaz a jogfolytonosság helyreállítását. Az Alaptörvény szerint: a *Szent Korona*, „*megtestesíti Magyarország alkotmányos állami folytonosságát.*” Mit is jelent ez? Hogy azok az alkotmányok törvényesek, amelyek elismerik a Szent Koronát, mint közjogi szereplőt. Ettől nem kell megijedni, hiszen ez azt jelenti, hogy az emberi hatalom nem korlátlan, vannak korlátai. Melyek ezek: a morál és az örök értékek, valamint az, hogy a közvagyon és az állampolgárok megélhetésének feltételei nem lehet korlátlan prédája kevesek önérdekének. Ez utóbbit védte korábban a korona tulajdona, amely nem volt forgalomképes, tehát nem lehet privatizálni és jelzálogként felajánlani. Az előbbit: a szent jelenléte. Korunkban ez az jelenti, hogy az emberi hatalom korlátja és annak garanciái: a megosztott és ellenőrzött hatalom; hogy a (szabadság) jogokat nem lehet tetszőlegesen magyarázni, átértelmezni, hanem a józan ész és a lelkiismeret alkalmazását előzetesen feltételező örök, állandó tartalmú szabályok (természetjog). Ezen belül a jogok és kötelezettségek aránya, azaz igazságra, a felelősségre, a gondoskodásra törekvés és a nemzeti vagyon védelme. Összességében az állam, a nemzet és az állampolgár védelme.

Az Alaptörvény rendelkező „Alapvetések” rész R) cikk (3) bekezdés alapján: „Az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és *a történeti alkotmányunk vívmányaival kell összhangban értelmezni.*” A történeti alkotmányunk legnagyobb vívmánya, a Szent Korona-tan alapján, a legmagasabb rendű alkotmányosság és törvényesség, ősi hagyományokra alapozva a középkor óta. A történeti alkotmány Magyarországot és népét nagyhatalmi dicsőségünk és legnyomorultabb helyzeteinkbe is megvédte.

A jogfolytonosság helyreállításának célját erősíti a kommunista rendszer törvénytelennek minősítése az Alaptörvényben, valamint eredetileg a „*Magyarország Alaptörvényének Átmeneti Rendelkezései a kommunista diktatúrából a demokráciába való átmenetről*” (!) jogszabály, illetve az Alaptörvény negyedik módosítása konkretizálja a törvényteleniségből fakadó elévülhetetlenség következményeit.

Az ne tévesszen meg senkit, hogy az Alaptörvény a Záró rendelkezésekben visszahivatkozik az 1949-es alkotmányra. Mind ez a szabály, mind a negyedik módosítás vonatkozó rendelkezései, hasonlóan az 1867-es és az 1920-as jogfolytonosság helyreállításának jogi hátterére is, most is a megelőző törvénytelen vagy törvényességében megkérdőjelezhető, ideiglenes rendszerek jogszabályi

háttere biztosítja az átmenetet és a jogbiztonságot. Ez azonban nem azt jelenti, hogy az új alkotmányos rend elfogadja az előzőt és annak a folytatása.

Az Alaptörvény része a modern jogállamiság legmodernebb követelménye az EU emberjogi chartája alapján írt „Szabadság és felelősség” rész. A szabadság mellett a felelősség hangsúlyozása, a magzatra kiterjedő élet védelme, az örök emberi erények: mint a haza szeretet, a család, a házasság, gyermekáldás, a munka, a becsület, a gondoskodás, tisztesség, a közösség örökségének óvása, továbbá az igazság, mint alkotmányozási értelmezési és jogalkotási, jogértelmezési keret szakít az elmúlt 70 év erkölcsi relativizmusával és ebben is követi a magyar történeti közjog nemes hagyományait.

Az Alaptörvény megnyitja a konkrét lehetőségét a közvagyon védelmére, valamint a monetáris hatalom korlátozására, ennek részeként az eladósítás megállítására. (A monetáris hatalom azt jelenti röviden, hogy nincs gazdaság és költségvetés magán banki hitelek nélkül, ahol is a bank az állam és az állampolgárok eladósításával korlátlan egyeduralomra tör.) Hasonló törekvésekről először az Aranybullában (1222) olvashatunk.

Az Alaptörvény hat részből áll. Ezek a következők: a Nemzeti hitvallás, Alapvetés, Szabadság és felelősség, Az állam, A különleges jogrend; Az Alaptörvényt a Záró rendelkezés rész (a negyedik módosítás után: Záró és vegyes rendelkezések) zárja le. Az Alaptörvény a magyar himnusz első sorával kezdődik „Isten áldd meg a magyart”, és a „Legyen béke, szabadság és egyetértés” óhajával végződik.

A Nemzeti hitvallás

A Nemzeti hitvallás magyarázója, irányadója és alapérték katalógusa is az Alaptörvénynek, valamint lehetséges magyarázatának.

„Isten áldd meg a magyart!”. Nemzeti himnuszunk első soránál aligha lehetne méltóbb kezdete Magyarország Alaptörvényének, amely az ország első egységes, demokratikus, írott alaptörvényeként illeszkedik a magyar történeti alkotmány, a törvényes alkotmányosság ezeréves történetébe.

A *Nemzeti hitvallás első része* a magyarság és a velünk együtt élő nemzeti-iségek egységét, valamint a közösség önazonosságát és összetartozását szolgáló és erősítő értékeket sorolja fel. Ezek: a magyar állam, amely Szent István óta a keresztény Európa része; az ország megmaradásáért, szabadságáért, függetlenségéért őseink által folytatott küzdelem; Európa megmaradásához és értékeihez való hozzájárulás; a kereszténység nemzet megtartó szerepe, a más vallások

tolerálása; a magyar emberek szellemi alkotásai; a magyarság szellemi és lelki egysége; a nemzetiségek megbecsülése; a magyar nyelv, kultúra, a Kárpát-medence értékeinek megóvása; felelősség az utódokért, a szellemi és természeti erőforrások gondos használata és védelme; a más népek szabadságának, kultúrájának tisztelete és a velük való együttműködésre való törekvés.

A *Nemzeti hitvallás második részében* a természetjogi alapokon nyugvó állam- és közösség szemlélet pilléreit sorolja fel. Így: az emberi lét alapja az emberi méltóság; az egyéni szabadság csak másokkal együttműködve bontakozhat ki; a közösség, az együttélés feltétele: a család, a nemzet, a hűség, a hit és a szeretet, valamint a becsület, amelynek alapja a munka, az emberi szellem teljesítménye, továbbá a szolidaritás az elesettekkel és a szegényekkel. A nemzet és a család, mint közösség érték és értékteremtő. Megfogalmazódik a közjó, mint az állam célja és alapja: a polgárok és az állam közös célja a jó élet, a biztonság, a rend, az igazság és a szabadság kiteljesítése. Továbbá: népuralom csak ott van, ahol az állam szolgálja a polgárait.

A *Nemzeti hitvallás harmadik része* az Alaptörvényt a történeti állam és a történeti alkotmány részeként, folytatójaként látja: „*Tiszteletben tartjuk történeti alkotmányunk vívmányait és a Szent Koronát, amely megtestesíti Magyarország alkotmányos állami folytonosságát és a nemzet egységét. Nem ismerjük el történeti alkotmányunk idegen megszállások miatt bekövetkezett felfüggesztését. Tagadjuk a magyar nemzet és polgárai ellen a nemzetiszocialista és kommunista diktatúrák uralma alatt elkövetett embertelen bűnök elévülését. Nem ismerjük el az 1949. évi kommunista alkotmányt, mert egy zsarnoki uralom alapja volt, ezért kinyilvánítjuk érvénytelenségét. Egyetértünk az első szabad Országgyűlés képviselőivel, akik első határozatukban kimondták, hogy mai szabadságunk az 1956-os forradalmunkból sarjadt ki. Hazánk 1944. március tizenkilencedikén elveszített állami önrendelkezésének visszaálltát 1990. május másodikától, az első szabadon választott népképviselői megalakulásától számítjuk. Ezt a napot tekintjük hazánk új demokráciája és alkotmányos rendje kezdetének.*”

Az 1949-es alkotmány érvénytelensége, azaz semmisége felveti az a kérdést is, hogy miként viszonyuljunk annak alkotmányos következményeihez.¹³ Az Átmeneti Rendelkezések, majd az Alaptörvény negyedik módosítása megerő-

¹³ Az 1949-es alkotmány érvénytelenségével a Velencei Bizottság is foglalkozott, és arra a megállapításra jutott, hogy mindez pusztán politikai kijelentésként értékelendő. (Különösen: CDL(2011)032, §§ 36-38. o.) In: Alaptanok. In: TRÓCSÁNYI László – SCHANDA Balázs (szerk): *Bevezetés az alkotmányjogba. Az Alaptörvény és Magyarország alkotmányos intézményei.* Budapest, Hvg-Orac, 2012. 58.

sítik a kommunista bűncselekmények elévülhetetlenségét, és annak büntetethetlenségének okát az 1949-es alkotmány 1989 utáni jogfolytonosságában látja, amellyel az Átmeneti Rendelkezők alapján szakítunk.

Az Alaptörvény indokolása alapján¹⁴ az 1949. évi XX. törvény, amely 2012. január 1-jétől érvénytelen, Magyarország történelmének egyik legsötétebb korszakában született, célja a szovjet mintájú kommunista diktatúra államszervezetének és az alapvető emberi és politikai jogoktól való megfosztásnak alkotmányban való rögzítése volt. 1989-ben ugyan ez a „sztálini alkotmány” olyan módosításra került, amelynek eredményeképpen egy, a demokratikus követelményeknek megfelelő alkotmány jött létre, de a rendszerváltó alkotmányozók maguk is átmenetinek tekintették a megjelölésében még mindig a Rákosi-korszakot idéző alkotmányt. Ők is jól tudták, hogy a demokratikus Magyarország egységes alkotmányának megalkotására sem az utolsó pártállami parlamentnek, sem a Nemzeti Kerekasztalnak nincs megfelelő legitimációja.

Így fenntartotta a kommunista rendszerrel a jogfolytonosságot és azt így utólag (bár politikailag szakított vele) alkotmányjogilag törvényesnek elismerte. Ez nem csak azt jelentette, hogy annak alkotmányos következményeit vitathatatlaná, megváltoztathatatlaná tette, hanem ezzel együtt a tisztességet és annak igényét sem fogadta el az alkotmányos élet, a közösség és a gazdaság nélkülözhetetlen feltételévé. Ezt fejezte ki többek között az Alkotmánybírósági munka egyik vezérfonalát jelentő „értékmentes, neutrális jogállamiság” koncepciója.

Az 1949. évi XX. törvény több fogyatékoságban is szenvedett. Szerkezete elavult alkotmányjogi szemléletet tükrözött, egyes részei, rendelkezései egyenetlenek, értelmezési nehézségeket is felvetettek. Alkalmazásához az Alkotmánybíróság gyakori értelmezésére volt szükség. Az Országgyűlés célja az Alaptörvény elfogadásával az összefogás, az egymásra találás alapidokumentumának megalkotása volt, amelyet a nemzet szerethet, amelyet magáénak érez, és amely a legfontosabb értékeit képes megvédeni. Az Alaptörvény szerkezete megfelel egy modern, demokratikus, jogállami normáknak megfelelő alaptörvénytől elvárható követelménynek és egyben értékrendet is kifejez.

A *Nemzeti hitvallás negyedik része* kifejezi, hogy az Alaptörvény – a jogfolytonosságot helyreállító és fenntartó – szerződés a múlt, a jelen és jövő magyarjai között. A törvényalkotó bízik abban, hogy megfelelő keretét adja annak, hogy segítségével a jövő generációk „ismét nagyra teszik Magyarországot”.

¹⁴ Az alkotmányozásról bővebb információk az Országgyűlés honlapján található: www.parlament.hu/fotitkar/alkotmany/alkotmanyozas.htm.

Ezek után az Alaptörvény elleni támadások miatt nem kell meglepődni, hiszen annak szellemisége lázadás domináns globális lét és világértelmező doktrínák ellen. Most már mindenki számára világossá kellett, hogy váljon, hogy a most kialakuló európai rend meghatározó iránya jelenleg nem más, mint annak biztosítása, hogy pénzügyi és gazdasági monopol koncentrátumok maguk számára a korlátlan profitot biztosítsanak, a költségeket, pedig a halálra ítélt nemzet államoknak és polgáraiknak kell viselni. Ezért az értékek, a történeti nemzetet védő jogi intézmények, a vagyont, a nemzetet és az ember méltóságát valóban védő alkotmányjogi szándékok nemcsak akadályt, hanem lázadást is jelentenek a kialakuló rend ellen.

Ennek a rendnek is megvan a megfelelő filozófiai – jogfilozófiai szellemi háttere. Ez a jakobinista eredetű, és a Paul Johnson által is¹⁵ megalapozottan bolseviknek nevezhető frankfurti iskola szerint, nemcsak az értékeket kell tagadni, hanem a szavak eredeti tartalmát is, hogy a világot a „haladó” filozófusok által ismert nyelvvvel lehessen csak elbeszélni. A jogban ez a relativizmust jelenti, vagyis, hogy a (szabadság) jogok konkrét tartalmának magyarázata ne az örök elvek, értékek és a hagyomány, a józan ész alapján történjen, hanem csaka „beavattt”, „felvilágoslt” filozófus, bíró értelmezése elfogadott. Ez viszont változtatható, hiszen az alap nem az emberi megmaradás örök (isteni) elvei, hanem az emberi ész, amely relatív, hiszen nem tökéletes, abszolút. Ennek iránya és célja viszont az, hogy a hatalmi monopóliumot megszerzők elvárásai alapján alakuljon az állami és jogrend, ahol még az erkölcs se legyen változtathatatlan támpont. Ezt a rendszert a korlátlan centralizmussal lehet és kell megvalósítani, amelynek ellensége minden hagyomány, nemzeti öntdat, és a saját – keresztény – hagyományait (is) követő nemzetállam. A frankfurti iskola így sokak szerint (lásd pl. Molnár Tamás filozóust, és az angolszász konzervatív alkotmányszemléltet, stb.) Európa és később az Egyesült Államok megrontója, elpusztítója.¹⁶

¹⁵ Paul JOHNSON: *A zsidók története*. Budapest, Európa, 2001. 573–579.

¹⁶ Lásd: MOLNÁR Tamás: *A liberális hegemonia*. Budapest, Gondolat, 1993.; MOLNÁR Tamás: *Az autoritás és ellenségei*. Budapest, Kairosz, 2002.; Kirk RUSSELL: *The Conservative Constitution*. Washington D.C., Regnery Gateway, 1990.; Patrick J. BUCHANAN: *The death of the West*. USA, Thomas Dunne Books, 2002.

Az Ideiglenes Alkotmány, valamint az Alaptörvény alkotmánybírósági értelmezése, a két alkotmány alkotmánybírósági értelmezésének kapcsolata, „jogfolytonossága”

Az Alkotmány rendelkezéseinek értelmezése az Alkotmánybíróság hatásköre. Az Alaptörvény és az Átmeneti Rendelkezők hatályba lépésének óta a népszuverenitást megtestesítő törvényhozó (az Országgyűlés) és Alkotmánybíróság eltérő alkotmányértelmezése felfogása számos AB határozat indoklásában szembe tűnő. Annak ellenére, hogy az Alaptörvény maga is számos korábbi AB határozatot, elvet az alkotmányos szabályozás részévé tett. Például a „szükségességi-arányossági” teszt, a köztársasági elnök kinevezési és kitüntetés adományozó jogköre, a házasság fogalmának és védelmének megerősített védelme, stb. része lett az új alaptörvénynek.

Az Alaptörvény hatályba lépését követően egyértelművé vált, hogy az Alkotmánybíróság nem követi azt – az egyébként az atlanti demokráciákban és a modern jogállamiság alapvető feltételként elfogadot – alapvetel, hogy tiszteli, és alkalmazkodik a népszuverenitást megtestesítő alkotmányozó, törvényhozó hatalomhoz, hanem annak fölé rendeli magát. Nem vesz tudomást az új Alaptörvényről, a törvényhozó szándékáról, hanem azt a korábbi hatályos, de törvénytességekben vitatható alkotmányhoz és az azt értelmező korábbi alkotmánybírósági gyakorlathoz méri. Ebből előre láthatóan várható volt a konfliktusos helyzet kialakulása.

1990-től az Alkotmánybíróság alkotmányértelmezésének meghatározó elvi alapja az ún. „láthatatlan alkotmány”, és ennek részeként a semleges, értéktelen jogállamiság. A láthatatlan alkotmány koncepció nem ismeri el a történeti alkotmányt és annak hagyományát. Sőt, az Alkotmánybíróság a hatályos alkotmány rendelkezéseit is az általa elfogadott jogfilozófiai elvek alapján értelmezett norma értéktartalmával, kiterjesztő módon magyarázza. Pl.: a 23/1990. (X. 31.), a halálbüntetés eltörléséről szóló AB-határozathoz írt párhuzamos vélemény, valamint a „négy igenes” 1989-es népszavazás nyomán ki kiterjesztően megállapítja, hogy népszavazásra bocsátott kérdés nem foglalhat magában alkotmánymódosítást. Vagyis Európában szinte példátlan módon, Magyarországon alkotmányos kérdésekről ezek után nem lehet népszavazást tartani.¹⁷

¹⁷ Alaptanok. In: TRÓCSÁNYI–SCHANDA (szerk.) i. m. 23. Továbbá: 2/1993. (IV- 30.) AB Határozat. In: *Alkotmányos elvek és esetek*. Budapest, COLPI, 1996. 79–81. Az Alaptörvény „Az Állam” c. részének 8. cikk (3) bekezdés a) pontja alapján nem lehet országos népszavazást tartani az

A hatályos alkotmány szövegét és a törvényhozó szándékát negligáló álláspont következményének drámai példája az Alkotmánybíróság 45/2012 (XII. 29.) határozata, amely megsemmisítette a „*Magyarország Alaptörvényének Átmeneti Rendelkezései a kommunista diktatúrából a demokráciába való átmenetről.*” jogszabály túlnyomó részét, amelyet a törvényhozó Országgyűlés alkotmányos szintű jogszabályként alkotott meg.

Az Alkotmánybíróság ezzel a döntéssel újra értelmezi a hatalommegosztás rendszerét. Annak ellenére, hogy az Alkotmánybíróság az Alaptörvény és az Alkotmánybíróságról szóló törvény alapján nem alkothatja, és nem változtathatja meg az Alkotmányt. E határozat szerint azonban, ha a népszuverenitás alkotmányozó akarata az Alkotmánybíróság számára vitatható, akkor önmagát felhatalmazva az Alkotmánybíróság maga is jogosult alkotmányozni.¹⁸ Megjegyzem, hogy ezzel a döntésével az AB a törvényhozónak azt a szándékát sem vette figyelembe, illetve tisztelte, hogy nem kívánt minden szabályozást a kartális alkotmányozás logikáját követve egy alkotmányszintű jogszabályban elfogadni. Továbbá, nem csak a történeti alkotmány korában alkalmazott bíróság általi szokásjog értelmező és alakító gyakorlatot, de még a több mint kétezer éves római jogi örökséget sem vette figyelembe, miszerint a „*praetor ius facere non potest*” (praetor jogot nem alkothat, csak magyaráz). Erre később legfeljebb a császárnak lett később joga.

Ezt azt jelenti, hogy az Alkotmánybíróság folytatta az előző korszak a „láthatatlan alkotmányra” alapozott jogfilozófiai álláspontját, amely szerint a hatályos alkotmány írott szabálya nem köti az alkotmánybírókat. Egy archonokrácia¹⁹ létrejöttének szemtanúi vagyunk, amely a sérthetetlenség és a felelőtlenség védőköpenyébe burkolódzva magát a népszuverenitás fölé helyezi.

A Nemzeti hitvallás, valamint az Alaptörvény R) cikke nem csupán lehetővé teszi, hanem irányelvként szabályozza azt is, hogy az Alaptörvény értelmezése során a bírói szervek hivatkozassanak a történeti alkotmány vívmányaira. A jogállamiság jövőbeni értelmezésének sarokpontja, hogy miként viszonyul, illetve viszonyulhat az AB a korábbi alkotmányértelmezési gyakorlatához, az Alaptörvény tükrében.

Alaptörvény módosítására irányuló kérdésről; így az AB gyakorlatából ez is átkerült az alkotmányos szabályozás körébe.

¹⁸ Lásd pl. 45/2012. (XII. 29.) AB határozat. Dr. Szívós Mária alkotmánybíró különvéleménye.

¹⁹ RUSSEL i. m. 143–230. Az arkhón görög tisztviselő, akik nem törvényhozó eredetileg, hanem a törvények ellenőrzője, de akinek a hatalmát Arisztotelész mégis a római „refere, iudicare, imperare” fogalmakkal írja le. *Ókori Lexikon A-Dem.* Budapest, Franklin-társulat, 1902. (Könyvtérképesítő Vállalat, Budapest, 1985.) Arkhón címszó.

Az Alkotmánybíróság megalakulása óta az általa értelmezett „láthatatlan alkotmány” keretei között, esetenként kiterjesztő jellegű alkotmány-fejlesztő, magyarázó tevékenységet töltött be,²⁰ miközben az 1946/49-es alkotmányos törvényesnek tartva az 1944 előtti történelmi alkotmány és jogrendet nem ismerte el.

Az Alaptörvény történelem szemlélete ugyanakkor ettől eltérő, más. Igazodik a történeti magyar állam alkotmányos rendszereinek jogfelfogásához, amikor meghatározza, hogy a jogrendszer alapja az Alaptörvényen túl, a Nemzeti hitvallás, valamint a történeti alkotmány vívmányai.

A történeti alkotmány vívmányainak értelmezési beemelése az Alaptörvénybe folyamatos szakmai vitákat eredményez. A jogállamiság alapvető igényéből következően ugyanakkor elvárható, hogy Alkotmánybíróság a kötelező alkotmányjogi szabályozást figyelmen kívül nem hagyhatja és a történeti alkotmány értelmezésének három koncepcióját követheti.

Az AB tehát a történeti alkotmány vívmányait értelmező korlátozott koncepciót követve magyarázhatja úgy, mint a közjogi kultúra része. Ebben az esetben a történeti alkotmány kevésbé tekinthető a jogforrások és az önálló jogi megoldások katalógusaként. A másik koncepció alapján a történeti alkotmányt a tételesjogi bővítés iránymutatójaként is lehet tekinteni.²¹ (Mind a modern-polgári korszak Kúria joggyakorlatát, akár a közjogi irodalmat és szabályozást. Az előbbire a bírói kezdeményezés egyedi normakontroll eljárás mellett az AB új jogköre, az egyedi ügyekben hozott bírói döntés Alaptörvénybe ütközésének vizsgálata is lehetőséget nyújt). Felmerült annak a lehetősége is, hogy a történeti alkotmány nem más, mint a „láthatatlan alkotmány”,²² ami azt jelentené, hogy az Alaptörvény jogszemlélete és értékszemlélete nem változott a provizórikus alkotmányhoz képest. Ezt cáfolja a törvényhozó szándéka, továbbá e szemlélet elfogadásával az Alaptörvényt az AB-nak szelektív módon kellene értelmeznie. Nézetem szerint az AB-nak a történeti alkotmányt a közjogi kultúra részeként és a tételesjogi bővítés iránymutatójaként kell tekintenie. Ezt fejezi ki a Nemzeti Hitvallás azon tétele, amely szerint „*Nem ismerjük el történeti alkotmányunk idegen megszállások miatt bekövetkezett felfüggesztését.*”

²⁰ TRÓCSÁNYI–SCHANDA i. m. 50.; VARGA Csaba: *Jogállami? Átmenetünk?* Budapest, Kráter, 2007. 32–111., 205–213.

²¹ RIXER Ádám: *A történeti alkotmányunk helye mai jogunkban.* Budapest, Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhely, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2012. 75–85.

²² CSINK Lóránt – FRÖHLICH Johanna: *Egy alkotmány margójára. Alkotmányelméleti és értelmezési kérdések az Alaptörvényről.* Budapest, Gondolat Kiadó, 2012. 121–131.

Az Alkotmánybíróság már hozott olyan határozatot, amelyben hivatkozik a történeti alkotmány vívmányaira. A bírák nyugdíjazása ügyében hozott 33/2012. (VII.17.) AB-határozat indoklásában a testület megállapította, hogy a bírói függetlenség, és az ebből eredő elmozdíthatatlanság elve nemcsak az Alaptörvény szabálya, hanem a történeti alkotmány vívmányai közé is tartozik. Így mindenkre kötelezőek, és amelyet az Alaptörvény más szabályai lehetséges tartalmának feltárásakor alkalmazni kell. *„Amikor tehát az Alaptörvény mintegy ablakot nyit közjogunk történeti dimenziójára, ráirányítja a figyelmet azokra az intézménytörténeti előzményekre, amelyek nélkül mai közjogi viszonyaink és általában jogi kultúránk gyökér nélküliek lennének. Az Alkotmánybíróság felelőssége ebben a helyzetben mondhatni történelmi: a konkrét ügyek vizsgálatakor kötelezően be kell emelnie kritikai horizontjába a jogi intézménytörténet releváns forrásait.”*²³

Ugyanakkor az AB e határozat indoklásában kinyilvánította, hogy az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdése nem önmagában a történeti alkotmányt, hanem annak vívmányainak jelentőségét hangsúlyozza.²⁴ Ezzel az AB elválasztotta a történeti alkotmány vívmányait a történeti alkotmány egészétől, amely véleményem szerint ellentétes a törvényhozó akaratával, amely a történeti alkotmány egészét tekinti mérvadónak, hiszen nélküle a vívmányokat sem lehet értelmezni.²⁵ A történeti alkotmányból, annak közjogi értelmezéséből kiszakított egyes példák, éppenséggel a történeti alkotmánnyal ellentétes tetszőleges értelmezésre ad lehetőséget. Ez pedig inkább a „láthatatlan alkotmány” koncepciója és nem történeti alkotmánnyal megteremtendő összhang szemlélete.

Az AB ezzel együtt felhatalmazta magát arra is, hogy kizárólagosan jogosult annak megállapítására, hogy mi tartozik a történeti alkotmányból a vívmányok közé az Alaptörvény alapján. Az ezzel foglalkozó jogtudomány és törvényhozói szándék tulajdonképpen felesleges is. Az Alkotmánybíróság magának

²³ 33/2012. (VII.17.) AB határozat. Indoklás (75) (80)

²⁴ 33/2012. (VII.17.) AB határozat. Indoklás (74)

²⁵ Lásd pl. SZÁJER József: *„A vívmány ott merül fel, amikor a szöveg leszögezi, az Alaptörvényt „történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban” kell értelmezni. Ez annyiban újdonság, hogy a kifejezés az EU-s jogból származik, az „acquis communautaire” fordítása. Amikor Magyarország belépett az Európai Unióba, akkor azt az acquos communautaire-t kellett átvenni, ami a legkülönbözőbb szintű szabályokból állt...A vívmány jelentése tehát: „rávetítjük” a történeti alkotmányra a jelen pillanatban létező Alaptörvény értékrendjét, és megnézzük, mi az, ami vívmányként, megtartandó erényként kiemelkedik.”* A szerző negatív példákat emel ki, amit nem lehet alkalmazni. A törvényhozó szemlélete pont fordított az Alkotmánybíróság határozatával. A történeti alkotmányt általában kell elfogadni és az egyes nem alkalmazható kivételeket kell kivenni az értelmezés köréből. Nem pedig az egyes alkalmazandó „vívmányokat” szembe állítani a történeti alkotmány egészével. ABLONCZY i. m. 81–83.

vindikálja azt, amit legalábbis a törvényhozóval, és az 1944-es megszállásig, majd 1990 után a kérdéssel foglalkozó legalább öt generáció jogtudósának, az ország közjogi élet meghatározó közéleti személyiségek álláspontjával kellene egyeztetnie, illetve azt figyelembe venni. A történeti alkotmány (alaki) értelmezésének, ugyanakkor maga az Alaptörvény is megszab korlátokat, hiszenpl.: mind az államforma, mind a parlamentáris, kancellária -típusú rendszer az alkotmányos szabályozás része. (Mind az előző, mind az utóbbi megváltoztatását az Alaptörvény módosítása teheti csak lehetővé.) Ugyanakkor az Alaptörvény maga ad egy alkotmánytörténeti értékelést, amely szemlélete köteleznie kellene az Alkotmánybíróságot álláspontjainak kialakításához. Az 1989 után azt az archonokrácia jellegéből fakadó tudatos tendenciát is felismerhetjük, hogy az AB kizárólag magának vindikálja az alkotmány és jogfilozófiai értelmezés kizárólagos monopóliumát is. Ennek következtében elvárja, hogy ennek a filozófiájához a jogszabály alkotó, így törvényhozó, továbbá a Kúria és a Legfőbb Ügyészség, valamint a közigazgatás jogalkalmazása ehhez feltétlenül alkalmazkodjon.

Az Alaptörvény alkotmánybíróági értelmezésénél ugyanakkor figyelembe kell venni azt is, hogy az 1989–90-es alkotmánymódosítás kereteit az ideológiamentes, formális jogállamiság szerint működő államszervezet kiépítése, valamint egy értéksemleges alapjogi katalógus határozta meg.²⁶

Az AB volt az a szerv, amely az alkotmány és az alkotmányban foglalt alapjogok értékét, a fennálló feltételek következményeként individuális, relativista, esetenként agnosztikus értékrendjét meghatározta,²⁷ a korábbi korszak tulajdonjogi és büntetőjogi aktusainak törvényesként való elismerése mellett.

Ezzel szemben az Alaptörvényben foglalva a legfontosabb értékeket az Országgyűlés meghatározta.²⁸ Az Alaptörvény a korábbiakhoz képest, követve a természetjogi felfogást, az embert nem, mint egyént (individuum) határozza meg, hanem személyként (persona), aki értelmi, lelki képességeit a közösségben tudja kiteljesíteni, felelősséget vállalva saját tetteiért és a közösségért. (Ezeket az értékeket hangsúlyozza a Nemzeti Hitvallás, az alapjogokat felsoroló rész címe is: Szabadság és felelősség, valamint e részben a magzati élet védelmét kiemelő II. cikk, a családon belüli kölcsönös gondoskodásról szóló XVI. cikk, továbbá az Alapvetés részben a személyi felelősségről szóló „O” cikk stb.) Ennek a feltétele a jó és a rossz, valamint az igazság elismerése és

²⁶ TRÓCSÁNYI–SCHANDA (szerk.) i. m. 51–52.

²⁷ VARGA i. m. 103–162.

²⁸ TRÓCSÁNYI–SCHANDA (szerk.) i. m. 51–52.

felismerése, mint az emberi szabadság korlátja. Az ember hivatását és jogait a közösségben tudja kiteljesíteni, a haza, a hagyomány, a nemzet, a család és más értékek alkotó védelmével, az emberi erényekre alapozva, mint a munka, a tisztesség, a becsület, szeretet stb.²⁹

Az Alkotmánybíróság ezzel szemben, követve a korábbi jogfilozófiai álláspontját 43/2012. (XII.20.) AB határozatával megsemmisítette³⁰ a családok védelmében hozott a házasságra vonatkozó sarkalatos törvény egyes rendelkezéseit. Ezzel kinyilvánította, hogy értékszemlélete eltér a törvényhozótól, amely az Alaptörvénnyel koherens szabályt kívánt létrehozni a saját értékszemlélete alapján. Az AB ebben a határozatában is kinyilvánította, hogy saját értékvilágától nem kíván eltérni, ha kell, a törvényhozó akaratát sem veszi figyelembe. A törvényhozó, az Alaptörvény negyedik módosításában az L. cikk 1 bekezdésében egyértelműsítette alkotmányos érték álláspontját a család fogalmának az AB által immár vitathatatlan meghatározásakor.³¹

Az AB alkotmányértelmezési koncepciójának keretét, az alkotmányos szabályozás korlátaiban belül, megszabja a 22/2012. (V.11.) AB határozat.³² Ez alapján az AB „az újabb ügyekben felhasználhatja azokat az érveket, amelyeket az Alaptörvény hatálybalépése előtt hozott korábbi határozata... tartalmazott, feltéve, hogy az Alaptörvény konkrét – az előző Alkotmányban foglaltakkal azonos vagy hasonló tartalmú – rendelkezése és értelmezési szabályai alapján ez lehetséges.” A határozat indokolása tehát lehetővé tenné az 1990 utáni alkotmányértelmezés jogi kultúrájának, valamint a történeti alkotmány közjogi és a magánjogi hagyományának akár tételesjogi együttes alkalmazását, ami a jogbiztonságot segítené, erősítené. Az esetleges ellentmondások feloldása az AB feladat- és hatásköre lenne, valamint felelőssége is.

A mérleg nyelve azonban nem a kompromisszum, hanem a konfrontáció felé mozdult el. Ki az erősebb a népszuverenitás, vagy az archonokrácia? Ki az erősebb a liberális destrukció filozófiáját követő egyes nemzetközi, uniós szervezetek és magántőke, vagy a megmaradásért küzdelmet folytatók?

Az Alkotmánybíróság 2012 januárja óta látható módon követte a láthatatlan alkotmány koncepción alapuló alkotmányértelmezést. Ennek alapja, hogy magát

²⁹ KECSKÉS Pál: Természetjog. In: SZABÓ Miklós (szerk.): *Natura Iuris*. Miskolc, Bibor Kiadó, 2002.

³⁰ 43/2012. (XII.20.) AB határozat a családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény 7. és 8. §-ai alaptörvény-ellenességének megállapításáról és megsemmisítéséről.

³¹ Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása, 1.cikk.

³² 22/2012. (V. 11.) AB határozat az Alaptörvény E) cikk és (4) bekezdés értelmezéséről. Indoklás 3.1.

a népszuverenitást megtestesítő törvényhozó fölé emeli. Eltérhet, sőt felülírhatja, kihúzhat a hatályos alkotmány szövegéből is. Az Alaptörvényt akár a korábbi, a kommunista alkotmánnyal jogfolytonos ideiglenes alkotmány alapján magyarázza. (Ennek része volt korábban az is, hogy egyes kényes kérdésekkel tetszőlegesen nem foglalkozott. Így az 1995-ös jegybanki törvénnyel kapcsolatos, annak függetlenségének és a népszuverenitás viszonyának vizsgálatát kezdeményező utólagos normakontrolra 2012 januárjáig nem sikerült választ adnia, pedig olyan személyek jegyezték, akik közül egy ma az MNB monetáris tanácsának tagja. Még egy példa: a 2008-as IMF hitel nyomán egy volt alkotmánybíró által is jegyzett utólagos normakontrollt azt kérte, hogy az AB értelmezze a nemzeti, állami illetve közvagyon fogalmát és védelmének alkotmányjogi szabályozását. Erre se sikerült határozatot hozni. Így az AB közvetlenül hozzájárult az ellenőrizhetetlen monetáris spekulációval, valamint a korlátlan eladósítással történő kifosztáshoz. A láthatatlan alkotmány része a kettős mérce is, amelyet a kárpótlási igények megalapozásáról hozott döntésében határozott meg, a 15/1993. (III. 12.) AB Határozat az AB elnökének indoklásával.)³³

A történeti alkotmány értelmezésének kizárólagos jogát is monopolizálja a 2012-ben hozott döntése nyomán, akár az azt értelmező korabeli jogtudomány negligálásával is. Ez a történeti alkotmány újabb módon történő elvetése. Bár mindenképpen pozitív, hogy legalább nem vetette el teljesen a törvényhozó szándékát.

Relativista értékszemlélet követett továbbra is a törvényhozó érték alapú szemléletével szemben. Korábbi, 2011-ben publikált tanulmányomban felhívtam arra a figyelmet, hogy az Alkotmánybíróságnak óriási a feladata és felelőssége, hogy az elmúlt évtizedek jogrendje és az új alkotmány koncepció között az összhangot, a jogbiztonságot megteremtését elősegítse, de ez nem valósítható meg, sőt óriási konfliktusokat okoz, ha az AB nem követi az alkotmányozó akaratát és a korábbi alkotmány és annak értelmezése alapján jár el a továbbiakban is.³⁴

³³ Alkotmányos elvek és esetek i. m. 470–474.; valamint Tóth Zoltán József: *Vihar előtt – válságúton*. Budapest, Két Hollós, 2011. 81–82. Az AB ezt a döntését is az illegitim rendszer döntésének törvényesként való elismerésére alapítja, majd a kárpótlás mértékénél kettős mércét alkalmaz.

³⁴ A szerző korábbi tanulmányában felhívta a figyelmet annak a jogállamiságot és jogbiztonságot fenyegető hatásra, amely annak a következménye lehet, ha az Alkotmánybíróság nem kíván változtatni az új Alaptörvény szellemében a korábbi alkotmánymagyarázó elveitől, gyakorlatától. (Tóth Zoltán József: Történeti hagyományok és szakítás az illegitimitás örökségével. Gondolatok az új Alaptörvényről. I-II. rész. *Magyar Szemle*, XX. 7–8., 35–45., 9–10.) A szerző, különös tekintettel az Alkotmánybíróság jogkörére a bírói kezdeményezés egyedi normakontroll eljárás iránt, valamint az alkotmányjogi panasz keretében az egyedi ügyben

Ez a szemlélet éppen annak a szemléletnek a hagyománya, amely ellen évszázadokon keresztül küzdöttek a Habsburg-korban a magyar államférfiak, jogászaink. Akkor az aulikus álláspont az volt, hogy a jogok kizárólagos adója és magyarázója az uralkodói felségjogból következően az uralkodó és annak tanácsadói. Ezzel szemben a Szent Korona szuverenitására alapozott álláspont az volt, hogy ez törvénytelenység, önkény, mert a jog és annak magyarázata nem a sérthetatlenség védelmébe burkolódzó kizárólagos uralkodói jog, hanem a nemzet és a király együttes joga, a nemzet elsődlegességével.

Nyilvánvaló az is, hogy a törvényhozónak is bizonyos önmérsékletet kell tanúsítania, amely a második és a harmadik alaptörvény módosításánál felmerülhet, de az Alaptörvényt és annak céljait meg kell védenie.

A törvényhozó ezt az ellentmondást az Alaptörvény negyedik módosításával oldja fel, amikor is hatályon kívül helyezi az Alkotmánybíróság az Alaptörvény hatályba lépése előtt határozatait (Alaptörvény 5. pontja), valamint az Alaptörvény rendelkezéseit csak eljárási követelményeknek való nem megfelelés esetén lehet eljárási és nem tartalmi szempontból felülvizsgálnia az Alkotmánybíróságnak.³⁵

Megjegyzem az 2012. január 1. előtti Alkotmánybírósági határozatok hatályon kívül helyezése egyértelművé teszi, hogy a jogalkotó el kíván térni az 1949-es rendszerrel jogfolytonosságot vállaló 2012-ig ideiglenes alkotmányos rendet alakító alkotmánybírósági értelmezés elveivel és az Alaptörvény által meghatározott értelmezési kereteket kívánja a jogállamiság alapjaivá tenni. Remélhetően az Alkotmánybíróság elfogadja a korábbi hetven év jog- és államszemléletével történő eltérés népszuverenitásból fakadó szándékát. Elfogadja azt a státuszt is, amely az alkotmányértelmező bíróság normális helye a jogállamiság hatalommegosztáson alapuló alkotmányos rendszereiben.

Az Alaptörvény lehetővé tenné az 1945 után radikálisan megszakított, felszámolt közjogi (így alkotmányjogi, közigazgatási, jogtörténeti) hagyományát, az ország és a nemzet függetlenségét és jogait védő hagyomány újbóli beemelését a közjog értelmezésébe, alakításába és alapjait nyújtja egy új társadalmi kiegyezésnek, a jogállamiság keretei között létrejövő nemzeti demokráciának.³⁶

hozott bírói döntés felülvizsgálatára, az alkotmányértelmező és magyarázó jogkört a Kúria feladat és jogkörévé tenné. Lásd TÓTH Zoltán József (2011) i. m. 162–169.

³⁵ Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása 2. cikke értelmében az Alaptörvény S) cikk 3. bekezdése helyére lépő rendelkezés.

³⁶ VARGA i. m. 221–252. Továbbá: SZÁJER József: „Nem vitás, hogy a már többször emlegetett, megrögzött pozitivistá gondolkodás ilyenén átalakítása és e folytonosság helyreállítása intel-

Ez tisztelgés és elismerés is annak a reformkor óta a megszállásokig legalább négy nemzedék jogalkotói, jogdogmatikai munkájának, amely a korábbi sok évszázad jogalkotó, jogalkalmazó és rendszerező őseinek hagyományára alapozta jogalakító, fejlesztő a szabadságot óvó és államalakító, állam megtartó hivatását.

lektuális merészséget igényel, de igenis szükség van új megoldásokra. Meggyőződésem, hogy történeti alkotmányunk vívmányai frissítik a jelenlegi magyar jogrendszert.” In: ABLONCZY I. m. 82.